

3. Tánczos Vilmos – Tókécs Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. I–III. Sapientia Könyvek. Sapientia Alapítvány – Kutatási Programok Intézete, Scientia Kiadó, Kvár, 2002.
4. Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek és dimenziók a magyarságkutatásban*. Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Bp., 2008. A könyvet bemutató cikk a *Korunk* 2009. évi februári számában szerepel.
5. Amelyek más- és másképpen zajlottak le Kelet-Európa Szovjetunió által leigázott államaiban – emlékezzünk csak a Romániában lezajlott véres rendszerváltásra vagy Magyarországnak a harcok nélkül, politikai síkon megvalósított reformjaira, de a legmélyebb történelmi traumákat okozó délszláv háborúk is meghatározták az anyaországunknak a határain kívülre szakadt, kisebbségi sorban lévőkhöz való viszonyulásának lehetőségeit.
6. Kálóczy Katalin – Kulcsár-Szabó Enikő: *A határon túli magyar oktatás, kultúra és tudományosság magyarországi támogatása az 1990-es években*. In: *A nemzet mint tudományos közösség*. 16.
7. Kálóczy-Kulcsár uo. 20.
8. Tarnóczy Mariann: *A kisebbségi magyar tudományosság az MTA tudománypolitikájában*. Uo. 43.
9. Uó: uo. 54.
10. Uo.
11. Uo. 36–37.
12. Uo. 42.
13. Tibori Tímea: *A Damas Ösztöndíj Program*. Uo. 59.
14. Tarnóczy 55.
15. Papp Z. Attila: *A magyar tudományosság fogalmának változatai művelők szerint*. Uo. 73.
16. Uó: 95.

JOGTUDOMÁNYI ÚTINAPLÓ

Mircea Dan Bob: *Jurnal de călătorie al tânărului universitar*

■ Mircea Dan Bob, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem római jogász egyetemi tanára nagyon érdekes, mondhatni rendhagyó kötetet jelentett meg. Útinapló, de nem távoli és egzotikus tájak bejárását rögzíti, hanem jogtudományi konferenciákon való részvételét, elsősorban Nyugat-Európában. A kötet címe: *Egy fiatal egyetemi oktató útinaplója*, és a szerző 1999 és 2012 közötti konferenciaélményeit, 30 külföldi utazását foglalja össze. Mindközben a konferenciák résztvevője bejárja az egyetemi karrier fő állomásait, doktori hallgatóból 2012-ben egyetemi docens lesz (illetve a kötet megjelenésének pillanatában, 2016-ban már egyetemi tanár).

A jogtörténeti, római jogi, polgári jogi konferenciák leírása, előadók és előadások szubjektív, akár kritikus ismertetése önmagában is érdekes. Számomra a könyv azonban nem ettől vált fontossá, hanem két más okból. Egyfe-

lől a szerző tudományos életpályája, motivációs indítékai rajzolódnak ki a kötetből. Az, hogy Romániában is lehet valódi jogász kutatói életpályát megvalósítani, akkor is, ha ez kifejezetten nehéz. Másfelől pedig a kötet a romániai – de általában közép- és kelet-európai – egyetemi világ kulturális és szervezeti problémáinak pontos körképét is felállítja. A szerző kíméletlenül őszinte képet fest a honi egyetemi valóságról. Talán szándéka ellenére állította fel ezt a látéletet, de a külföldi tudományos rendezvényeken való részvétel során, illetve nyugat-európai egyetemeket látogatva nagyon is megjelenik az összehasonlítás kényszere. A megállapítások a volt szocialista országokra általánosan érvényesek, akkor is, ha jelentős fokozatbeli különbségek vannak államok, egyetemek vagy akár egyes személyek (egyetemi tanárok) attitűdjei között.

A „külfölddel” való találkozás fiatal doktoranduszként „brutális élmény”.

A magyarázat egyszerű: a kilencvenes években Romániában senki sem szervezett a doktori hallgatóknak tudományos rendezvényeket. „Más szavakkal, előben láttam, amit addig csak hallottam: hogy másképp is lehet... Meglátogattam a Zürichi Egyetem könyvtárát, beszéltem budapesti és prágai kollégákkal, és nyilvánvalóvá vált a kutatási lehetőségek katasztrófális állapota Romániában.” A könyvtárak nyugati szakirodalommal való ellátottsága azóta minimálisat javult, illetve megnyíltak egyes nemzetközi elektronikus adatbázisok, de a nyugati egyetemek lehetőségeihez képest a helyzet alapvetően nem változott. Mircea Dan Bob felidézi Tudor Drăganu professzor visszaemlékezését az 1948 előtti időkre, amikor a Jogi Kar a mai BBTE főépületének egész első emeletét elfoglalta. Külön polgári jogi, kereskedelmi jogi, büntetőjogi stb. szemináriumok voltak, amelyek egyszerre szolgálták oktatási célra és szakkönyvtárként. (Kis figyelemmel könnyű felismerni a Ferenc József Tudományegyetem szervezeti modelljét.) 1948 után azonban a fejlesztés és a folytonosság megszűnt, helyreállítása ma is csupán részleges.

Joggal teszi fel a szerző a kérdést: „Mennyire tud ilyen körülmények között a romániai jogtudományi kutatás versenyképes lenni?” A romániai tudományos rendezvény alaptípusa, főleg a rendszerváltás utáni első évtizedben: „ismétlődő és ízetlen” előadások sora, amelyen a konferenciát záró ünnepi vacsora a lényeg. Alig járnak külföldre az oktatók, mivel a sok tanár egyetlen idegen nyelvet sem ural annyira, hogy előadást tarthasson egy konferencián. Franciaországi oktatási tevékenysége során állapítja meg, következtetesként, hogy a francia egyetemi hallgató nem tehetségesebb vagy nincsenek jobb képességei a romániai egyetemi hallgatónál, az alapvető különbség a hozzáállásban van, a komolyságban, a tudatosságban. A romániai jogtudósok nemzetközi integrációja is csak minimálisat javult. A szerző szerint az az érv, hogy a romániai jog nem érdekes külföldön,

csak kifogás, mert ha ez igaz lenne, a cseh vagy lengyel jogtudósok sem tudnának rákapcsolódni a nemzetközi tudományos áramlatokra. Ugyanakkor keserűen állapítja meg, hogy jelenleg már számos projektbe bevonnak a volt szocialista országokból érkező kollégákat, de sok esetben ez a részvétel csak formális, legitimálja a projekt páneurópai jellegét, de valójában az e térségből érkező tudósokat kevésbé engedik érvényesülni.

A külföldi utak során előfordult, hogy a rendezvényen gyakorló jogászok, ügyvédek is részt vettek, hogy a folyamatos szakmai továbbképzésükhöz a megfelelő pontszámokat begyűjtsék. A szerző megfigyelte, hogy ilyen esetben ugyanaz történik, mint nálunk: a megnyitó pillanatában a terem tele van, azonban az első kávészünetben a résztvevők egyharmada már eltávozik. A könyv ugyanakkor kritikusan és akár név szerint megemlíti azokat a nyugat-európai professzorokat is, akik saját idegen nyelvű előadói képességeiket túlbecsülve, az időkeretet túllépve szerepelnek (leszerepelnek) a nemzetközi konferenciákon.

A romániai kutatási körülmények mellett még egy másik aspektus legalább ennyire fontos. A doktori témavezető személye és hozzáállása. A szerző rácsodálkozik, hogy „külföldön” szokványos, hogy a konferenciákra a professzorok két-három fiatal kollégával együtt érkeznek. A fiatalok részvételének célja, hogy tanuljanak, integrálódjanak abba a közegbe, amelyben teljesíteniük kell. Érdekes, hogy milyen, az egyetemi oktatás és kutatás minőségét biztosító mechanizmusok léteznek Nyugat-Európában. Például Franciaországban az oktatói ranglétrán azon az egyetemen, ahol valaki tanít, nem léphet elő, hanem meg kell várnia, hogy valamely más egyetem pályázatot írjon ki a megfelelő fokozatú oktatói állásra, és országos szintű verseny keretében kell pályáznia. Az oktatói előrelépés egyetemváltást is feltételez. Az egyik meglátogatott polgári jogi tanszéken az oktatók heti rendszerességgű munka-

üléseket és vitákat tartanak, amelyek keretében az aktuális bírósági döntéseket vitatják meg.

A kutató szellemi fejlődésében nagyon fontos a második világháború előtti román jogirodalomra való rácsodálkozás, a szakfolyóiratok (*Pandectele Române, Dreptul, Curierul Judiciar*) kétségtelen szakmai minőségének felismerése. Ez számomra is reveláció volt – és nemcsak a román, hanem a magyarországi jogtudomány szempontjából is. Valójában az aktuális magánjogi problémáink jelentős része sokkal inkább kötődik a második világháború előtti, szintén kapitalista, magántulajdon-központú történelmi korszakhoz, mint az időben közvetlen előzménynek számító államszocialista diktatúra jogtudományához. Ez szerves kapcsolat, amelyet fel kell ismerni, és a tudományos munkában hasznosítani kell.

A kötetből kirajzolódik az összehasonlító jog fontossága, ugyanakkor az európai magánjogi jogegységesítés számos jelentős nehézsége is. A szerző Philippe Rémyt, a Poitiers-i Jogi Kar dékánjának felszólalását is idézi: „El fog fogadni Franciaország egy olyan Európai Polgári törvénykönyvet, amely nem a francia néptől származik? Biztos, hogy nem!”

Nagyon érdekes a Moldovai Köztársasággal való kapcsolatok rögzítése. „A Szovjetunió 1991-es bukása után román állami ösztöndíjjal hozzánk is jöttek hallgatók a Moldovai Köztársaságból. Azok közül többen, akik nálunk kaptak jogászdiplomát, a Bălți-ben újonnan megalapított Alecu Russo Egyetem Jogtudományi Karának lettek az oktatói. [1996 az egyetemalapítás

éve.] Az új egyetem azonban elcsábította Moldova Állami Egyetemének, vagyis a hagyományos központi intézmény diákságának egy részét, ami nem tetszett a kisinyoviaknak. Ezért megoldották, hogy az akkreditációs vizsgálat céljából ellenőrzések kezdődjenek, azaz a rejtett céllal, hogy az új intézményt bezárassák. Az egyik kifogás azonban megalapozott volt: nem volt elegendő jogtudományi doktori fokozattal rendelkező oktatójuk. Még a kar dékánja, Neagu professzor is szociológus volt. Következésképpen, Sergiu Golub kollégánk közvetítésével, együttműködési megállapodást írtunk alá a bálți-ekkel. Így kettős kinevezésű egyetemi oktatók lettünk, hogy segítsük a problémás akkreditációs elvárást teljesíteni.” Mircea Dan Bob négy éven keresztül járt oktatni a Moldovai Köztársaságba.

A szerző ugyanakkor nagyon pozitívnak ítéli a kanadai francia kisebbség békés forradalmát, egyetemi oktatási rendszerének – benne a jogtudományi oktatásnak – a kiépülését és fejlődését. Remélem, hogy ez az attitűd a romániai magyarok hasonló törekvései iránt is megértővé teszi a kötet szerzőjét.

A könyv végig érdekes olvasmány, egyetemi oktatói „fejlődésregény”, a fiatal kutatóknak szóló motivációs tanácsadó, ugyanakkor a romániai jogtudomány számára a minőségi kritériumok szigorú alkalmazása és a felzárkózás melletti komoly, alátámasztott, megfontolásra érdemes érvelés. A szerzőt idézve: „az utazás pedig folytatódik”.

Veress Emőd